

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی ربیافت

سال بیستم، شماره ۷۵، تابستان ۱۴۰۵
صفحه ۵۱ تا ۷۶

تحول کارکرد سیاسی مرجعیت شیعه: چالش‌های نهادی استقلال پس از انقلاب اسلامی

دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی، گروه علوم سیاسی،
واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، ایران
faramarz.doodian@iau.ir

فرامرز دودیان

استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
(نویسنده مسئول): saeed.gazerani@iau.ac.ir

سعید گازرانی *

استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران
ali.davoudi@iau.ac.ir

علی اصغر داودی

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی دگرگونی جایگاه و کارکرد سیاسی نهاد مرجعیت شیعه و پیامدهای ترتیبات جدید حکمرانی بر استقلال نهادی آن در دوره پس از انقلاب اسلامی می‌پردازد. سؤال اصلی این است که سازوکارهای ساختاری پدیدآمده در دوره پس‌انقلاب چه تأثیری بر استقلال نهادی و ماهیت کارکرد سیاسی مرجعیت شیعه داشته‌اند؟ فرضیه آن است که با ورود بخشی از مرجعیت به ساختار رسمی قدرت، موقعیت آن از نهادی مستقل، نظارتی و فراقدرتی به نهادی درون‌ساختاری با کارکرد ایدئولوژیک و مشروعیت‌بخش تغییر یافته است. پژوهش با روش تحلیلی - تطبیقی و با بهره‌گیری از نظریه میدان و سرمایه‌های پیر بوردیو انجام شده است. برای عملیاتی‌کردن مقایسه چهار شاخص استقلال مالی، فکری و سازمانی و کارکرد سیاسی تعیین و در دو دوره پیش و پس از انقلاب اسلامی بررسی شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که پس از انقلاب اسلامی تعامل میان میدان دینی و میدان قدرت سیاسی، همراه با حضور برخی مراجع و فقها در ساختارهای رسمی و گسترش ارتباطات مالی و سازمانی حوزه با نهادهای عمومی، زمینه تغییراتی در الگوی کارکرد سیاسی مرجعیت فراهم کرده است. بر این اساس در کنار تداوم نقش‌های سنتی و انتقادی، بخشی از کارکردهای مرجعیت به مشارکت در حکمرانی، حمایت از ثبات و تقویت گفتمان رسمی نظام معطوف شده و در نتیجه حفظ برخی ابعاد استقلال نهادی با چالش‌های جدیدی مواجه شده است.

کلیدواژه: مرجعیت شیعه، کارکرد سیاسی، استقلال نهادی، ولایت فقیه، نظریه پیر بوردیو.

* نویسنده مسئول: saeed.gazerani@iau.ac.ir

تاریخ تأیید: ۱۴۰۵/۰۳/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۱۵

The Transformation of the Political Function of Shi'ite Marja'iyya: Institutional Challenges to Independence after the Islamic Revolution

Faramarz Doodian

PhD Candidate in Political Science (Political Thought), Department of Political Science, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran; faramarz.doodian@iau.ir

Saeed Gazerani *

Assistant Professor, Department of Political Science, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran (Corresponding Author); saeed.gazerani@iau.ac.ir

Ali Asghar Davoudi

Assistant Professor, Department of Political Science, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran; ali.davoudi@iau.ac.ir

Abstract

Due to its non-state structure, financial independence, and extensive social influence, the institution of Shi'ite marja'iyya has historically played a vital and distinctive role in Iran's political and social developments. This study aims to analyze the transformation of the political function of this institution after the Islamic Revolution, with particular attention to changes in the institutional dimensions of its independence. The central problem is to understand how the establishment of a political system based on Velayat-e Faqih has affected the structure of power and the institutional position of the marja'iyya. The main research question is: What effects have the structural mechanisms that emerged in the

* Corresponding Author: saeed.gazerani@iau.ac.ir

How to Cite: Doodian, F., Gazerani, S., Davoudi, A. A. (2026). The Transformation of the Political Function of Shi'ite Marja'iyya: Institutional Challenges to Independence after the Islamic Revolution, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 20(75), 51-76

Date Received: March 5, 2025 Date Accepted: September 11, 2025

post-revolutionary period had on the independence and the nature of the political function of Shi'ite marja'iyya? The study hypothesizes that, following the incorporation of parts of the marja'iyya into the formal structure of government, its institutional position has shifted from that of an autonomous supervisory institution standing above and outside governmental power toward that of an ideological institution with a legitimizing function. This shift has created structural challenges for preserving the institution's traditional independence in financial, intellectual, and organizational domains. The study employs an analytical-comparative methodology and, drawing on Pierre Bourdieu's theory of fields and forms of capital, examines and compares the political function of the marja'iyya in the pre- and post-revolutionary periods. The findings indicate that changes in sources of financial support, the entry of some religious authorities into the structure of power, and the reframing of political criticism within the dominant discourse have collectively contributed to a shift in the functional pattern of Shi'ite marja'iyya from independent oversight toward reinforcing the discursive cohesion of the political system, thereby posing new challenges to the preservation of institutional autonomy.

Keywords: Shi'ite marja'iyya, political function, institutional independence, Velayat-e Faqih, Pierre Bourdieu's theory.

Introduction

Shi'a marja'iyya has historically functioned in Iran as a powerful non-state institution rooted in financial autonomy, social authority, and religious legitimacy. After the Islamic Revolution, the establishment of a political order based on velayat-e faqih altered the relationship between religion and state and reshaped the institutional position of marja'iyya. The central question is: How have the structural mechanisms emerging in the post-revolutionary period affected the independence and political nature of Shi'a marja'iyya? The hypothesis argues that, following the entry of some maraji' into the formal state structure, marja'iyya shifted from an extra-power, supra-governmental supervisory institution toward an ideological institution with a legitimizing function, creating structural challenges for preserving its traditional financial, intellectual, and organizational independence. This article examines that transformation through Bourdieu's field theory and the forms of capital, comparing the pre- and post-revolutionary periods.

Materials and Methods

This study employs an analytical-comparative methodology to evaluate the political evolution of the marja'iyya. Utilizing Pierre

Bourdieu's field theory—specifically concepts of field, habitus, and capital—the research examines how the post-revolutionary governance framework has reconfigured the marja'iyya's social and political capital. By comparing the pre- and post-revolutionary periods, the study analyzes shifts in financial resources and intellectual autonomy, demonstrating how the merger of religious and political fields has fundamentally altered the structural constraints and political functions of this institution.

Discussion

The integration of certain religious authorities into the post-revolutionary power structure has introduced significant complexity into the traditional role of the marja'iyya. Utilizing Bourdieu's field theory, it is observable that while the “religious” and “political” fields have increasingly overlapped for segments aligned with the state, they have not fully coalesced into a monolithic “super-field” for all actors. In this evolving arena, political capital—often defined by institutional alignment—has become increasingly influential. Maraji' who opted for inclusion in formal state structures have effectively engaged in an implicit exchange: prioritizing political influence and access to state-sponsored resources over the preservation of independent symbolic capital. Consequently, for this specific cohort, the marja'iyya's function has shifted from an external, critical supervisory role to one that facilitates internal legitimation. Financial reliance on state-administered budgets and the bureaucratic management of seminaries has further entrenched this strategic dependency for some. The state has sought to utilize these linkages to reinforce ideological coherence, though this strategy has also created a distinct bifurcated landscape: a loyalist wing that sustains state legitimacy in exchange for institutional access, and an independent wing that, while often facing systematic marginalization, seeks to preserve traditional symbolic capital. The central dilemma remains whether these diverse segments of the marja'iyya can maintain their historical independence while operating within an environment where state-dictated resource distribution rules are pervasive. The narrowing of space for political critique reflects a tangible loss of autonomy for those integrated into the system, yet the institutionalization of religious authority under the velayat-e faqih framework remains a contested process, rather than a total, uniform transformation across the entire religious establishment.

Conclusion

The findings suggest that post-revolutionary governance has encouraged a shift for a significant segment of the marja'iyya, transitioning from a strictly supra-governmental role toward deeper ideological integration with the state. The establishment of the velayat-e faqih framework has catalyzed this process, as some

maraji' participating in formal power structures have sought to exchange independent symbolic capital for political influence. This shift presents structural challenges: notably, the increased financial reliance on state-associated budgets for some, and the adoption of a legitimizing function that potentially limits their capacity for independent political critique. Rather than the total dissolution of the "religious field's" autonomy, the research indicates a complex overlay where parts of the institution increasingly operate within a state-influenced domain. Consequently, for these segments, the marja'iyya's function has trended toward enhancing state cohesion, while independent religious authorities remain, often struggling to preserve the traditional habitus of institutional independence. To mitigate this structural dependence, the marja'iyya could prioritize the diversification of its financial foundations through transnational networks and adopt modern digital platforms to directly cultivate its social base, thereby revitalizing its traditional symbolic capital independently of state-aligned channels.

Bibliography

- Aarafi, A., & Azadi, M. (2022). The Duty of the Obligated Person in the Absence of a Fatwa from the Most Knowledgeable Mujtahid. *Fiqh Research to Ijtihad*, 6 (11), 24-5. {In Persian}
- Abadian, H., & Bitarfan, M. (2013). Analysis of the Foundations of Legitimacy and Illegitimacy of the Institution of Monarchy from the Perspective of Scholars of the Safavid Era. *Quartely Research Journal of Islamic History*, 3 (10), 34-5. {In Persian}
- Alavi Sistani, A. (2009). An Institution with the Breadth of all Necessities. *Zamaneh Magazine*, 86 and 87, 1-13. {In Persian}
- Algar, H. (1990). *Religion and State in Iran, the Role of Scholars in the Qajar Period*. Translated by Abolghasem Sari, Tehran: Toos Publications. {In Persian}
- Ashrafi, A., & Alizadeh Seylab, Q. (2017). The Concept of Supreme leader in the Political Thought of Ayatollah Khamenei. *Journal of the Islamic Revolution*, 6 (21), 50-23. Doi.10.22084/rjir.2017.1778
- Athari, S.H., & Dastghayib, L. (2014). Symbolic Reflection of Criticism and Negation of Established Power in Shiite Rituals and Ceremonies with Emphasis on the Safavid and Qajar Periods. *Shi'a Studies*, 12 (45), 77-106. {In Persian}
- Azghandi, A. (2006). *An Introduction to Iranian Political Sociology*. Tehran: Qomes. {In Persian}
- Bidgoli, M., & Zibakalam, P. (2019). The Role of the Institution of Authority and Shi'a Clergy in the Constitutional Discourse of Iran. *Specialized Quarterly Journal of Political Sciences*, 15 (47), 18-1. {In Persian}

- Biglari, A. (2023). Mohammadreza Hakimi and Shia Political Theology. *Islamic Political Thought*, 10 (2), 65-85. Doi.10.30497/ipt.2023.76684
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital in J.G. Richarson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, pp. 241-258.
- Bourdieu, P. (1996). *On Television and Journalism*. London: Pluto Press.
- Bourdieu, P. (2005). *language and Symbolic Power*. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, London: Polity Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invention to Reflexive Sociology*. First Published, Cambrdge: Polity Press.
- Eywazi, M. R. (2007). Shiite Clergy and Socio-Political Developments. *Zamaneh Magazine*, 57, 11-15. {In Persian}
- Forati, A. (2018). Clergy and Power According to Imam Khomeini. *Siyāsāt-nameh Mofid*, 3 (1), 45-58. {In Persian}
- Gharaybeh, A. (2006). Introduction and Review of the book: *Historical, Political and Scientific Developments of the Imami Shi'a Religious Authority*. Translated by Ali Elmi Mohammadi, *Monthly Report*, 102-103, 19-22. {In Persian}
- Ghobadzadeh, N., & Akbarzadeh, Sh. (2020). Religionization of Politics in Iran: Shi'i Seminaries as the Bastion of Resistance. *Middle Eastern Studies*, 56 (4), 1-15. doi:10.1080/00263206.2020.1748013
- Golabi, F., Budaghi, A., & Alipour, P. (2015). An Analytical Review of the Integration of Agency and Structure in the Thought of Pierre Bourdieu. *Contemporary Sociological Research*, 4 (6), 117-143. {In Persian}
- Haeri, A. (2001). *The First Encounters of Iranian Thinkers with the Two Practices of Western Bourgeois Civilization*. Fourth Edition, Tehran: Amir Kabir. {In Persian}
- Hazrati, H., & Shahedi, M. (2018). Imam Khomeini's Opposition to the Pahlavi Monarchy from the Perspective of the Constitutional Law; The Process of a Transformation. *Islamic Revolution*, 8 (26), 198-177. Doi.10.22084/rjir.2017.12039.1968. {In Persian}
- Imam Jomezadeh, S.J., Shahramnia, A.M., & Nejatpour, M. (2012). The Shiite Clergy: A Comparative Study of Their Role three Decades after the Constitutional Movement and after the Islamic Revolution. *Shi'a Studies*, 10 (39), 153-190. {In Persian}
- Issania, R. (2016). *The Independence of the Seminary and the Government of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Research Institute of Islamic Sciences and Culture. {In Persian}
- Jamiri, M., & Keshavarz, M. (2022). Evaluation of the Archaism Approach in the First Pahlavi Period with Legitimacy-Generating Components in Ancient Iran. *Islamic Revolution Studies*, 19 (71), 128-109. {In Persian}

- Jones, S. (2009). The Islamic Republic of Iran: An introduction. Available from: <http://www.refworld.org/pdfid/4b41bca92.pdf>.
- Kadivar, M. A. (2017). The Ayatollahs and the Republic: The Religious Establishment in Iran and its Interaction with the Islamic Republic. Center for Open Science, 1-8. doi.10.31219/osf.io/3d6jq
- Kalantari, A., & Fattahian, M. H. (2012). Imam Khomeini's Innovations in the Foundations of Welayate Faqih Theory. Islamic Revolution Studies, 1 (1), 102-71. {In Persian}
- Karakuş, G. (2020). Iran Real Politics and Political Motivation of Shiite. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 110-124. doi.org/10.33905/bseusbed.728266
- Keddie, N. A. (2002). Iran During the Qajar era and the Rise of Reza Khan. Translated by Mehdi Haghighatkah, Tehran: Qoghnoos. {In Persian}
- Khalaji, M. (2012). The Iranian Clergy's Silence. Available at: <https://www.hudson.org/national-security-defense/the-iranian-clergy-s-silence-#footNote8>
- Kharrazi, S.M. (2008). Shiite Authority and Political Power. Citizen Magazine, 63, 1-12. {In Persian}
- Khomeini, S.R. (2006). Velayat-e-Faqih, Islamic Government. Isfahan: Digital Publisher of Qaameh Isfahan Computer Research Center. {In Persian}
- Lambton, A. K. S. (1984). A Journey through the History of Iran after Islam. Translated by: Yaqoob Ariand, Tehran: Amir Kabir. {In Persian}
- Mardani, N., & Shakeri, H. (2012). Analytical Theory of the State Constitution of 1980 and 1990 with an Emphasis on leadership Authority. Journal of Fundamental Rights, 9 (18), 131-176. {In Persian}
- Mesbah Yazdi, M. T. (2007). Theory of Political Islam. Researched and written by Karim Sobhani, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. {In Persian}
- Motahari, M. (1983). The Fundamental Problem in the Organization of the Clergy. Tehran: Sadra. {In Persian}
- Naqibzadeh, A., & Ostovar, M. (2012). Bourdieu and Symbolic Power. Politics Quarterly, 42 (2), 272-294. Doi:10.22059/jpq.2012.29980. {In Persian}
- Nasiri, S. (2020). The Role of the Clergy in the Nationalization of the Oil Industry. Political Sociology of the Islamic Revolution, 1 (4), 197-169. Doi.20.1001.1.26765314.1399.1.4.6.6. {In Persian}
- Noadoust, R. (2018). Assessing the Status of Clergy Capital Before and After the Victory of the Islamic Revolution. PhD Thesis, Faculty of Law and Political Science, Tehran-Markaz Branch Azad University. {In Persian}
- Osarenejad, S., Sabouri, J., & Siahizadeh Fard, H. (2024). Evaluation of the Performance of the 2024 Budget Law for the

Whole Country: The Field of Religion, Islamic Guidance and Endowments. Research Center of the Islamic Consultative Assembly, 20182, 22-1. {In Persian}

Parastesh, Sh. (2006). The Formation of the Field of Literary Production in Contemporary Iran. PhD Thesis, Theoretical-Cultural Sociology, University of Tehran. {In Persian}

Purmola, S.M., and Hamidi, M. (2016). The Concept of Wilayat in Imamiyya Jurisprudence. First National Conference on Terminology in Islamic Sciences, 1, 1-12. {In Persian}

Qomi, M. (2014). The Position and Importance of Assembly of Experts of the Leadership in the Constitution of Islamic Republic of Iran. Islamic Revolution Research, 3 (1), 34-7. {In Persian}

Rahdar, A. (2012). The Russian Ultimatum and the Role of Najaf Scholars. Hawza Journal, 29 (166-165), 125-163. {In Persian}

Rahmani, M.H. (2006). A Survey of The Political Relations Between Ayatollah Kashani and Dr. Mossadegh. Shahed Yaran, 16, 89-91. {In Persian}

Saber, B.M., Kaykha, M.R., & Tolaei, A. (2020). Re-examining the Jurisprudential Evidence for Imitating a Partial Mujtahid. Studies in Islamic Jurisprudence and Fundamentals of Law, 14 (42), 94-77. Doi.10.22034/fvh.2021.5539. {In Persian}

Shadmehr, M. (2017). Khomeini's Theory of Islamic State and the Making of the Iranian Revolution. Institute for Advanced Study, 1-57. doi:10.2139/ssrn.3037793.

Shafaei Harisi, M.K., & Fattahi, A. (2012). The Interaction of Religion and State in the Pahlavi Era. Research in History, 3 (4), 105-132. {In Persian}

Soleimani Amiri, J. (2023). The Reasons for the Difference in the Political Behavior of Grand Ayatollahs Haeri and Borujerdi with Imam Khomeini Versus the Pahlavi Regime. Islamic Revolution Studies, 20 (75), 69-90. {In Persian}

Taifi, Sh., & Sheikh-ul-Islami, M. (2024). The Metamorphosis of Action in Gholamhossein Saedi's Fear and Trembling Based on Pierre Bourdieu's Theory of Action. Journal of Literary Criticism and Rhetoric, 13 (1), 102-81. Doi.10.22059/jlcr.2021.328899.1728. {In Persian}

Wacquant, loic (2006). Pier Bourdieu, Department of Sociology, University of California- Berkeley.

Yaqoubi, A. (2012). Semantics of the Word Clergy. Social Culture, 12, 20-5. {In Persian}

Zargarbashi, R.A., & Abdkhodaei, M. (2018). Shia Marjai'a as an International Actor; A Study of Models of Action of Social Institute of Marjai'a During History. Cultural Studies and Communication, 14 (51), 74-39. {In Persian}

Zargarinejad, G.H. (1990). A Study of the Commandments of

Jihad and the Means of Guidance, (The First Work in the Formation of Jihadist Literature in Contemporary History). Journal of the Faculty of Literature, University of Tehran, 155, 143-168. {In Persian}

Zeinali, M.S. (2013). Criticism and STUDY of the Position of Scholars Against the Exile and Martyrdom of the Teacher. Hawza Journal, 31 (169-168), 232-202. {In Persian}

Zualam, A. (2007). The Circle in the Revolution and the Revolution in Circles. Zamaneh Magazine, 65, 1-18. {In Persian}

Zualam, A. (2012). The Function of the Guardianship of the Jurisprudence in the Field of Religious Foundations and Institutions. Book of Criticism Publication, 61-62, 115-138. {In Persian}

مقدمه

نهاد مرجعیت شیعه در تاریخ معاصر ایران افزون بر کارکردهای فقهی و دینی یکی از نهادهای مهم اجتماعی و اثرگذار بر تحولات سیاسی بوده است. برخورداری از سرمایه علمی و نمادین، شبکه گسترده اجتماعی و ارتباطی و استقلال نسبی مالی و سازمانی به مراجع امکان می‌داد در کنار هدایت دینی جامعه در مسائل عمومی و سیاسی نیز نقش‌آفرینی کنند. این ویژگی به‌ویژه در دوره‌هایی که نهادهای مدنی مستقل از دولت از قدرت و سازمان‌یافتگی محدودی برخوردار بودند اهمیت بیشتری داشت. مرجعیت در مقاطع مختلف تاریخی متناسب با شرایط سیاسی و اجتماعی گاه در جایگاه ناظر و منتقد حکومت گاه به‌عنوان میانجی میان جامعه و قدرت و در برخی موارد نیز در مقام حمایت یا مشروعیت‌بخشی به حکومت ظاهر شده است. از این‌رو کارکرد سیاسی مرجعیت را نمی‌توان ثابت و یکسان دانست، بلکه این کارکرد با میزان استقلال نهادی و نوع رابطه میان نهاد دین و قدرت سیاسی تغییر می‌کند. پیش از انقلاب اسلامی استقلال نسبی مرجعیت از ساختار رسمی حکومت، به‌ویژه در حوزه‌های مالی، فکری و سازمانی زمینه‌ای برای شکل‌گیری نوعی قدرت اجتماعی مستقل فراهم می‌کرد. اتکای عمده به وجوهای شرعی و حمایت‌های مردمی، استقلال نسبی در موضع‌گیری و گسترده‌گی شبکه‌های ارتباطی به مراجع امکان می‌داد در برابر سیاست‌های حکومت در صورت ضرورت مواضع انتقادی اتخاذ کنند. نمونه‌هایی از این نقش را می‌توان در نهضت تنباکو، مشروطه، ملی‌شدن صنعت نفت و تحولات منتهی به انقلاب اسلامی مشاهده کرد؛ هرچند میزان و شیوه مداخله سیاسی میان مراجع مختلف یکسان نبود. پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار جمهوری اسلامی نقطه عطفی در نسبت تاریخی میان مرجعیت و قدرت سیاسی ایجاد کرد. با شکل‌گیری نظام مبتنی بر ولایت فقیه بخشی از مراجع و روحانیون وارد ساختار رسمی حکومت شدند و ارتباط میان میدان دینی و میدان قدرت سیاسی گسترش یافت. حضور فقها در نهادهایی مانند مجلس خبرگان رهبری، شورای نگهبان و دیگر ساختارهای حکمرانی، در کنار گسترش ارتباطات مالی و سازمانی حوزه‌های علمیه با نهادهای عمومی شرایط جدیدی را برای فعالیت مرجعیت پدید آورد. این وضعیت از یک سو ظرفیت مشارکت سیاسی و اثرگذاری بر حکمرانی را افزایش داد و از سوی دیگر پرسش‌هایی درباره چگونگی حفظ استقلال سنتی مرجعیت در حوزه‌های مالی، فکری و سازمانی ایجاد کرد. مسئله اصلی پژوهش حاضر نیز از همین نقطه ناشی می‌شود: سازوکارهای ساختاری پدیدآمده در دوره پس‌انقلاب چه تأثیری بر استقلال نهادی و ماهیت کارکرد سیاسی مرجعیت شیعه داشته‌اند؟

فرضیه پژوهش آن است که ورود بخشی از مرجعیت به ساختار رسمی قدرت، ضمن ایجاد ظرفیت‌های جدید برای مشارکت در حکمرانی موقعیت آن را به ساختار سیاسی نزدیک‌تر کرده و حفظ برخی ابعاد استقلال سنتی را با چالش‌های جدیدی مواجه ساخته است. هدف پژوهش تبیین این تحول و بررسی پیامدهای آن بر استقلال نهادی و کارکرد سیاسی مرجعیت شیعه است. در این راستا پژوهش با روش تحلیلی - تطبیقی و با بهره‌گیری از نظریه میدان و سرمایه‌های پیر بوردیو وضعیت مرجعیت را در دو دوره پیش و پس از انقلاب مقایسه می‌کند. برای عملیاتی‌کردن مقایسه چهار شاخص استقلال مالی، فکری، سازمانی و کارکرد سیاسی در نظر گرفته شده و کارکرد سیاسی نیز در سه مؤلفه نقش انتقادی و نظارتی، نقش مستقیم در ساختار قدرت و نقش مشروعیت‌بخشی بررسی می‌شود. منابع به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده و طی آن مهمترین کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها و سایت‌های اینترنتی مربوطه بررسی شده‌اند. نقطه ثقل مطالعه بررسی این موضوع است که تعامل میان میدان دینی و میدان قدرت چگونه بر حفظ یا بازتعریف استقلال نهادی و الگوی کنش سیاسی مرجعیت اثر گذاشته است. شناخت این مسئله باعث می‌شود چالش‌های پیش روی مرجعیت شیعه در حفظ استقلال نهادی و ایفای نقش سیاسی خود در شرایط جدید حکمرانی بهتر شناسایی و تحلیل شود.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط با نهاد مرجعیت شیعه و نسبت آن با قدرت سیاسی در ایران را می‌توان در سه دسته کلان تقسیم‌بندی کرد. الف) مطالعات متمرکز بر تطور تاریخی و مفهومی مرجعیت: جعفریان (۱۳۸۲)، در مقاله «مرجعیت سیاسی شیعه»، به پراکندگی مرجعیت پس از آیت‌الله بروجردی و ظهور امام خمینی و گرایش‌های سه‌گانه روحانیت معاصر شامل مراجع وابسته، بی‌تفاوت و معارض می‌پردازد که زمینه‌ساز وضعیت پساانقلاب است. جعفریان (۱۳۸۶)، در مقاله «تطوری تاریخی در مفهوم مرجعیت»، تحول مرجعیت به سمت رهبری سیاسی-مذهبی با ظهور نظریه ولایت فقیه و نقش امام خمینی را برجسته می‌کند. عیوضی (۱۳۸۶)، در مقاله «روحانیت شیعه و تحولات سیاسی-اجتماعی»، انقلاب اسلامی را اوج ورود روحانیت به عرصه سیاست و تشکیل حکومت دینی معرفی می‌کند که مبنای بحث حاضر درباره چالش‌های استقلال نهادی است. ب) مطالعات متمرکز بر تحولات ساختاری و کارکردی پس از انقلاب: نقیب‌زاده و امانی‌زوارم (۱۳۸۲)، در کتاب «نقش روحانیت شیعه در انقلاب اسلامی ایران»، نقش روحانیت در تثبیت نظام جمهوری اسلامی و مشارکت در اداره ساختار سیاسی جدید را بررسی می‌کنند. فراتی و اسلامی

(۱۳۹۱) و سلامی (۱۳۹۱)، با تأکید بر تحولات ساختاری و کارکردی پس از انقلاب از انسجام بیشتر سیستم اقتداری روحانیت و گسترش نفوذ و کارکردهای سیاسی آن سخن می‌گویند. شجاعی‌زند (۱۳۹۱)، برآمدن روحانیت به قدرت سیاسی را از عوامل اصلی کاهش نفوذ اجتماعی سنتی این طبقه می‌داند. محسن امین (۱۴۰۴)، در مقاله «مرجعیت شیعی در میانه ملت و امت؛ کنشگری ملی و فراملی آیت‌الله بروجردی در دوره پهلوی دوم»، نشان می‌دهد که بروجردی و حوزه علمیه قم با راهبرد تذکر، مذاکره و عدم ورود به سیاست، جایگاه مرجعیت را حفظ و تقویت کردند. پ) مطالعات متمرکز بر ابزارهای تحلیلی و نظری: خلجی (۱۳۸۹)، در «نظم نوین روحانیت در ایران»، نهاد روحانیت را از منظر سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی تحلیل می‌کند. نوعدوست (۱۳۹۸)، دگرگونی منابع قدرت و سرمایه‌های روحانیت پیش و پس از انقلاب را بررسی کرده و نعمت‌پور و همکاران (۱۳۹۸)، با بهره‌گیری از نظریه میدان بوردیو کارکرد سیاسی- اجتماعی روحانیت در دوره پهلوی دوم را تحلیل کرده‌اند. نوآوری پژوهش حاضر تمرکز بر دوره پس از انقلاب اسلامی و تغییرات ساختاری و کارکردی نهاد مرجعیت در ترتیبات جدید حکمرانی است؛ به‌ویژه با تأکید بر نقش‌ها و وظایف جدید و تحول کارکردهای سنتی، تا تصویری جامع و انتقادی از تعامل پیچیده مرجعیت با حکومت و جامعه ارائه شود.

۱. مبانی نظری

در پژوهش حاضر برای تحلیل تحول کارکرد سیاسی نهاد مرجعیت شیعه در دوره پس از انقلاب اسلامی ایران نظریه سرمایه‌ها و میدان‌های پیر بوردیو به عنوان چارچوب نظری اتخاذ شده است.

۱-۱. مفاهیم کلیدی نظریه بوردیو: میدان، عادت‌واره و سرمایه

میدان، که بوردیو آن را شبکه‌ای از روابط واقعی میان موقعیت‌ها می‌داند عرصه رقابتی در جامعه است که بر اساس ساختار توزیع قدرت و انواع سرمایه‌ها شکل می‌گیرد. (Bourdieu & Wacquant, 1992: 197) جهان اجتماعی به میدان‌های متعدد و نسبتاً مستقلی مانند میدان دین، سیاست، اقتصاد و فرهنگ تقسیم شده است که هر یک دارای قواعد، منافع و سلسله‌مراتب خاص خود هستند. بازیگران در این میدان‌ها برای تصاحب، سرمایه‌ها، منابع و منافع مشخص به مبارزه می‌پردازند. (Bourdieu, 2005: 229-230) این میان میدان قدرت به عنوان یک فرامیدان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چرا که به مثابه یک فرامیدان، سازمان‌دهنده و تنظیم‌کننده تمایزات و منازعات در سایر میادین است و به میدان به شکل روابط نیرویی میان موقعیت‌های اجتماعی عمل می‌کند و از نوعی سرمایه

برخوردار است که به دارندگان آن قدرت ورود به منازعات بر سر انحصار قدرت و تعریف مشروعیت شکل قدرت را می‌دهد. (Bourdieu, 1996: 220). عادت‌واره، مجموعه‌ای از الگوهای ذهنی و رفتاری است که فرد بر اساس تجربه‌های اجتماعی خود کسب می‌کند و به عنوان چارچوبی ناخودآگاه برای کنش‌ها و استراتژی‌ها عمل می‌کند. در واقع عمل فرد ترکیبی از ویژگی‌های محیطی (میدان) و شخصی (عادت‌واره) است (نوع‌دوست، ۱۳۹۷: ۳۰). سرمایه، فراتر از معنای اقتصادی محض، به هر منبع مؤثری گفته می‌شود که فرد در یک حوزه خاص می‌تواند به دست آورد و در رقابت با دیگران به او بهره برساند (Wacquant, 2006: 26). بوردیو سرمایه را به چهار نوع اصلی تقسیم می‌کند که قابلیت تبدیل به یکدیگر را دارند: سرمایه اقتصادی (دارایی‌های مادی)، سرمایه فرهنگی شامل دانش، مهارت و مدارک تحصیلی. سرمایه اجتماعی (شبکه‌های روابط و پیوندهای اجتماعی)، (Bourdieu, 1986: 248) و سرمایه نمادین شامل اعتبار، احترام، پرستیژ و مشروعیت که حاصل باور و اعتماد دیگران است. بوردیو سرمایه نمادین را ابزار مشروعیت‌بخشی به قدرت می‌داند که حاکمان با آن نفوذ خود را تثبیت می‌کنند. این سرمایه منبع اصلی قدرت است، زیرا دارندگان آن مشروعیت بهره‌برداری از آن را نسبت به کسانی که کمتر در اختیار دارند کسب کرده‌اند (نقیب‌زاده و استوار، ۱۳۹۱: ۲۸۵). بنابراین اگر از سرمایه نمادین کاسته شود، از میزان نفوذ، اقتدار، احترام و در نهایت قدرت دارندگان آن کاسته می‌شود. در مجموع این سرمایه‌ها هم ابزار و هم هدف استراتژی‌های بازیگران در میدان هستند و نقش کلیدی در شکل‌دهی قدرت و نابرابری‌ها دارند.

۲-۱. نقش نظریه بوردیو در تحلیل تحول کارکردی مرجعیت

نظریه بوردیو به مثابه یک ابزار تحلیلی امکان تحلیل تحول کارکردهای نهاد مرجعیت شیعه را در سه سطح فراهم می‌آورد:

۱. تحلیل نهاد مرجعیت به عنوان میدان: مرجعیت شیعه میدانی اجتماعی-دینی مستقل با قواعد و سلسله‌مراتب خاص است. انقلاب اسلامی با بازتعریف مرزهای این میدان در تعامل با میدان قدرت سیاسی، رقابت مراجع با یکدیگر و نهادهای حکومتی را برای انحصار مشروعیت و توزیع سرمایه‌های دینی آشکار می‌سازد.

۲. تحلیل کارکردی بر اساس سرمایه‌ها: کارکرد سیاسی-اجتماعی مرجعیت پس از انقلاب، با تبدیل استراتژیک سرمایه فرهنگی و نمادین به سرمایه سیاسی و اقتصادی تبیین می‌شود که کارکردهای سیاسی آن را از نقش سنتی دینی فراتر برده است.

۳. تحلیل چالش استقلال در میدان قدرت: با ورود مرجعیت به میدان رقابتی قدرت چالش حفظ استقلال نهادی آن در مواجهه با میدان سیاسی (حکومت) بررسی می‌شود. تغییر کارکرد مرجعیت پس از انقلاب تلاشی برای تغییر قواعد بازی یا واکنشی به میدان قدرت است. در نهایت مرجعیت با مدیریت هوشمندانه سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی، ضمن کسب نفوذ سیاسی، در دوره قبل از انقلاب در برابر وابستگی مقاومت نموده و پس از انقلاب سلسله مراتب قدرت را بازتولید یا بازتعریف کرده است.

۲. ویژگی‌ها و کارکردهای ذاتی و سیاسی مرجعیت

به منظور بررسی تحول کارکرد سیاسی نهاد مرجعیت بعد از انقلاب لازم است که در ابتدا به ویژگی‌ها و کارکردهای ذاتی و در ادامه کارکردهای سیاسی این نهاد در قبل از انقلاب پرداخته شود.

۲-۱. ویژگی‌ها و کارکردهای ذاتی

نهاد مرجعیت شیعه با ویژگی‌ها و کارکردهای متعدد جایگاهی بی‌بدیل در جامعه دینی و سیاسی یافته است. استقلال مالی مرجع تقلید از طریق وجوهات شرعی، موقوفات و کمک‌های مردمی، وابستگی به قدرت سیاسی و نهادهای دولتی را کاهش داده و زمینه آزادی فتوا، اجتهاد و تصمیم‌گیری مستقل را فراهم می‌کند (اطهری و دستغیب، ۱۳۹۳: ۸۸). مرجعیت همچنین به‌عنوان نهادی سازمان‌یافته به دفاتر، مدارس دینی، مساجد و شبکه‌های ارتباطی مستقل نیاز دارد (بیگدلی و زیباکلام، ۱۳۹۸: ۴). مهم‌ترین وظیفه آن صدور فتوا و هدایت جامعه دینی است. همچنین قضاوت شرعی، نظارت بر اجرای احکام دینی و حمایت از حقوق مذهبی و اجتماعی پیروان را بر عهده داشته است. در دوره صفویه و قاجار محاکم شرع در کنار نظام قضایی عرفی دولت فعالیت می‌کردند (الگار، ۱۳۶۹: ۳۵). وابستگی جامعه به فتاوی مراجع در امور تجاری، خانوادگی و اجتماعی نیز نشان‌دهنده گستره این کارکردهاست. افزون بر این مرجعیت با آموزش، حفظ میراث دینی و ترویج ارزش‌های اسلامی از هویت دینی و فرهنگی جامعه پاسداری کرده است (کدی، ۱۳۸۱: ۳۴)، و با پشتوانه مردمی در برابر قدرت سیاسی نیز نقش مشروعیت‌بخش یافته است.

۲-۲. کارکردهای سیاسی مرجعیت

مرجعیت شیعه علاوه بر کارکردهای فقهی، نقش‌های سیاسی مهمی از جمله مشروعیت‌بخشی، نظارت بر حکومت و اثرگذاری بر تحولات سیاسی و اجتماعی داشته است. مرجع تقلید به‌عنوان حافظ مذهب می‌تواند مشروعیت حکومت‌های مغایر با قواعد دینی را تأیید یا رد کند (حائری، ۱۳۸۰: ۳۲۹)؛ چنان‌که شیخ جعفر کاشف‌الغطاء

فتحعلی‌شاه را نایب خود دانست و با صدور اجازه جهاد علیه روس‌ها، مبنایی برای مشروعیت سیاسی ایجاد کرد، هرچند مشروعیت ذاتی حاکمان را نمی‌پذیرفت (نفیسی، ۱۳۴۴: ۳۸). مرجعیت همچنین با صدور بیانیه‌های انتقادی، حمایت از حقوق مردم و واکنش به سیاست‌های مغایر احکام دینی بر عملکرد حکومت نظارت می‌کند و استقلال مالی حاصل از خمس، اوقاف و حمایت مردم امکان مقاومت در برابر دولت را فراهم می‌سازد (مطهری، ۱۳۶۲: ۲-۳). پیوند عمیق مردم با مذهب نیز به مرجعیت جایگاهی ممتاز در تحولات سیاسی ایران بخشیده است و مراجع با هدایت مذهبی و سیاسی مردم در جنبش‌های مهم نقش داشته‌اند. این نقش در جنگ ایران و روس، نهضت تنباکو، مشروطه، قیام ۱۵ خرداد و انقلاب اسلامی نمود یافت. همچنین کاشانی و دیگر مراجع در ملی شدن نفت با فتاوا و حمایت سیاسی در بسیج مردم مشارکت کردند (نصیری، ۱۳۹۹: ۱۷۶). در ادامه نیز هدایت مردم توسط امام خمینی (ره) در طول حکومت پهلوی دوم صورت گرفت.

۳. تحول کارکرد سیاسی: از استقلال نهادی پیش از انقلاب تا چالش‌های ساختاری پس از انقلاب

در دوره پیش از انقلاب اسلامی مرجعیت شیعه نقش مستقل و ناظری موثر در عرصه سیاسی و اجتماعی ایفا می‌کرد، اما با استقرار نظام ولایت فقیه پس از انقلاب، ساختار قدرت و جایگاه نهادی روحانیت دچار تحولات بنیادین شد.

۳-۱. مراجع و ساختار قدرت سیاسی پس از انقلاب

مرجعیت شیعه پیش از انقلاب عمدتاً نهادی فقهی برای تعیین احکام، پاسخ به مسائل شرعی و هدایت جامعه بود و مفهوم ولایت نیز به سرپرستی در امور فردی و حسیه محدود می‌شد، اما پس از انقلاب اسلامی و استقرار نظام ولایت فقیه جایگاه آن دستخوش تحول اساسی شد. امام خمینی با تفسیر موسع ولایت فقیه اداره حکومت را نیز در اختیارات فقیه گنجانده و از «ولایت عام» به «ولایت مطلقه» رسید و حکومت اسلامی را ضروری دانست (مردانی و شاکری، ۱۳۹۱: ۷). این نظریه مشروعیت سیاسی و حکومتی نظام اسلامی را بر عهده فقهای عادل قرار داد و پس از انقلاب در قانون اساسی نهادینه شد. اصلاحات ۱۳۶۸ قانون اساسی نیز با حذف شرط مجتهد جامع‌الشرایط برای رهبری و گسترش اختیارات او، مرجعیت را از جایگاه ناظر مستقل به بخشی از ساختار قدرت سیاسی نزدیک کرد (Mavani, 2013: 210). در همین چارچوب فقها و مراجع به مناصب کلیدی مانند رهبری، ریاست قوه قضائیه، شورای نگهبان، مجلس خبرگان، وزارت اطلاعات و مجمع تشخیص

مصلحت نظام راه یافتند (نوع دوست، ۱۳۹۷: ۱۳۴). مجلس نیز به میدان حضور گسترده فقها تبدیل شد؛ چنان که در مجلس اول ۱۶۴ نفر از ۳۲۷ نماینده روحانی و مجتهد بودند و برخی بعدها به ریاست جمهوری، وزارت و دیگر مناصب حکومتی رسیدند (ازغندی، ۱۳۸۵: ۱۷۱). همچنین قضاوت، اجرای حدود، نصب امامان جمعه و مدیریت امور دینی و تأسیس نهادهای تبلیغاتی و آموزشی رسمی دامنه حضور نهادی فقها را گسترش داد (فراتی، ۱۳۹۷: ۴۷) و مرجعیت را به بخشی از بدنه رسمی حکومت تبدیل کرد.

۳-۲. تغییر در نسبت مرجعیت با قدرت سیاسی

پس از انقلاب موقعیت نهادی مرجعیت تقلید شیعه از ناظر مستقل و منتقد به نهادی تغییر یافت که به صورت ساختاری در بخشی از نظام سیاسی جدید ادغام شد که این تحول محدودیت‌هایی مانند وابستگی مالی برخی مراجع به دولت و کاهش فضای انتقادی را به دنبال آورد. برخی مراجع به دلیل گسترش فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی، برای تأمین هزینه دفاتر و مؤسسات خود به بودجه‌های دولتی وابسته شدند. پس از درگذشت آیت‌الله گلپایگانی، انتصاب شورای مدیریت حوزه قم توسط آیت‌الله خامنه‌ای و تخصیص منابع دولتی به نهادهای مذهبی، وابستگی مالی و سازمانی حوزه به دولت را افزایش داد و حمایت از مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی نیز جایگاه مراجع نزدیک به حکومت را تقویت کرد. همچنین حضور برخی مراجع و فقها در مناصب دولتی و شبه‌دولتی دسترسی آنان به منابع و امکانات عمومی را افزایش داد. (Kadivar, 2017: 7) بدین ترتیب بخشی از مراجع پس از انقلاب از بودجه‌های دولتی، تسهیلات اقتصادی و حمایت پروژه‌های فرهنگی و دینی بهره‌مند شدند. تأسیس «مرکز خدمات حوزه‌های علمیه» در سال ۱۳۷۰ نیز این وابستگی را سازمان‌یافته‌تر کرد (عیسی‌نیا، ۱۳۹۵: ۱۹۴-۱۹۷). در بودجه‌های دولتی نیز مانند سال ۱۴۰۳ سهم قابل توجهی به نهادهای دینی و آموزشی و مؤسسات تحت مدیریت مراجع اختصاص یافت (عصاره‌نژاد و دیگران، ۱۴۰۳: ۱۰). از سوی دیگر پس از انقلاب فضای انتقاد از ساختار قدرت و حکومت جمهوری اسلامی محدودتر شد. این محدودیت هم از طریق ساختار قدرت و هم با عقب‌نشینی برخی مراجع از موضع انتقادی شکل گرفت. بر پایه نظریه ولایت مطلقه فقیه، ولایت فقیه ادامه ولایت معصوم و تبعیت از او واجب تلقی می‌شود و مخالفت با وی مخالفت با امام معصوم دانسته می‌شود. (Biglari, 2023: 73) برخی مراجع از جمله آیت‌الله محمد کاظم شریعتمداری درباره تمرکز ولایت در یک فقیه دیدگاه متفاوتی داشتند (Karakuş, 2020: 113)، اما نهادهایی مانند شورای نگهبان، قوه قضائیه، سازمان‌های امنیتی و دادگاه ویژه روحانیت، که از سال ۱۳۵۸ فعال

شد، در تنظیم فضای نقد و برخورد با برخی روحانیون مخالف نقش داشتند. (Kadivar, 2017: 6) در نتیجه این چارچوب‌ها مرجعیت را به بیان محتاطانه‌تر دیدگاه‌ها و فضای نقد محافظه کارانه تر سوق داد.

۳-۳. تطبیق کارکردهای سیاسی مرجعیت قبل و بعد از انقلاب

این بخش به بررسی تحول کارکردهای سیاسی مرجعیت شیعه در دو دوره پیش و پس از انقلاب می‌پردازد، به‌ویژه تغییر نقش انتقادی و نظارتی آنها که پیش از انقلاب در نبود نهادهای مدنی قوی، نقشی حیاتی در جامعه داشتند.

۳-۳-۱. نقش انتقادی و نظارتی

نهاد مرجعیت شیعه پیش از انقلاب عمدتاً به‌عنوان نهادی مستقل اجتماعی با کارکردهای سیاسی نظارتی، انتقادی و مقاومتی نسبت به حکومت مرکزی فعالیت می‌کرد و این نقش بر مشروعیت دینی و مردمی مراجع و مسئولیت آنان در حفظ اسلام و حقوق مردم در برابر ظلم استوار بود (عیوضی، ۱۳۸۶: ۱۳). در دوران قاجار و پهلوی مرجعیت با تکیه بر اعلیت فقهی و پایگاه اجتماعی، در جایگاه نهادی مستقل و فراقدرتی در صورت مغایرت سیاست‌ها با شرع یا منافع عمومی موضع انتقادی می‌گرفت و دخالت مستقیم در حکمرانی را جز در موارد استثنایی به مصلحت نمی‌دانست (خرازی، ۱۳۸۷: ۵). این رویکرد در نهضت مشروطه و مواضع آخوند خراسانی، میرزای نائینی و عبدالله مازندرانی و نیز در دوره پهلوی با نقد استبداد و فساد توسط آیت‌الله مدرس نمود یافت (راهدار، ۱۳۹۱: ۱۳۰-۱۲۷). در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ نیز سیاست‌های مدرنیزاسیون پهلوی با انتقاد مراجع، به‌ویژه امام خمینی مواجه شد. (Jones, 2009: 8) استقلال نسبی مرجعیت ناشی از انکا به وجوهای شرعی، شبکه وکلا و نمایندگان و محبوبیت مردمی بود. روش‌های انتقادی نیز غالباً غیرمستقیم و با زبان فقهی، اخلاقی و اجتماعی بود، هرچند در مواردی مانند مدرس و کاشانی ورود مستقیم به سیاست رخ داد (رحمانی، ۱۳۸۵: ۸۹). میان مراجع نیز تفاوت رویکرد وجود داشت؛ برخی مانند حائری و بروجردی محتاطانه و برخی مانند امام خمینی فعال و انقلابی بودند (سلیمانی امیری، ۱۴۰۲: ۶۹). پس از استقرار ولایت فقیه مرجعیت به یکی از ارکان نظام سیاسی تبدیل و با ادغام بخشی از آن در ساختار قدرت، نقش نظارتی از «بیرونی» به «درونی» تغییر کرد؛ مراجع حاضر در مجلس خبرگان، شورای نگهبان و نهادهای مرتبط، در چارچوب قانون اساسی و سیاست‌های نظام نظارت کردند (نوعدوست، ۱۳۹۷: ۱۳۴). در نتیجه نقش سیاسی برخی مراجع همسو از نظارت مستقل به کارویژه مشروعیت‌بخشی به نظام تغییر یافت. برخی از مراجع با حمایت از سیاست‌های کلان نظام به

تقویت گفتمان رسمی کمک کردند. با این حال برخی همچنان به صورت مستقل نقش انتقادی خود را ایفا می کنند. (Mavani, 2013: 217) بنابراین نقش مرجعیت از نظارت مستقل و بیرونی پیش از انقلاب به نظارت درون حکومتی، نهادینه شده و محدودتر پس از انقلاب تغییر یافت.

۳-۲. نقش سیاسی در حکومت

نقش سیاسی مرجعیت در حکومت پس از انقلاب کارویژه‌ای جدید و انقلابی است. پیش از انقلاب اصل عدم مداخله مستقیم در ساختار حکومت، هنجار مسلط فقهی-سیاسی بود که به‌ویژه توسط آیت‌الله حائری پذیرفته می شد و از نظریه «انتظار»، تجربه همکاری‌های ناموفق با حکومت‌های جور و حفظ استقلال نهاد دین ناشی می شد (شفایی هریسی و فتاحی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). مراجع نفوذ خود را از طریق فشار بیرونی، ارشاد حاکمان و نظارت غیررسمی اعمال می کردند و فقها و علمای شیعه در عصر پهلوی، پیش از آیت‌الله خمینی عمدتاً معتقد بودند روحانیت نباید وارد سیاست شود و وظیفه آن حفظ مرجعیت دینی و نظارت بر سیاست است (سلیمانی امیری، ۱۴۰۲: ۷۰). با انقلاب اسلامی و تصویب قانون اساسی مبتنی بر ولایت فقیه این پارادایم دچار تحول شد و نهاد مرجعیت به‌طور عملی و نهادی وارد ساختار سیاسی گردید. مهم ترین نهاد نمایانگر این نقش جدید مجلس خبرگان رهبری است که متشکل از فقها و مجتهدینی است که مسئول تعیین، نظارت و عزل رهبری اند (قمی، ۱۳۹۳: ۷). حضور مراجع و فقها در نهادهایی مانند شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت، قوه قضائیه و نمایندگان ولی فقیه نشان‌دهنده ورود و ادغام آنان در ساختار قدرت است؛ هرچند این حضور عمدتاً محدود به مراجعی است که گفتمان رسمی نظام، به‌ویژه نظریه ولایت مطلقه فقیه را می پذیرند. بنابراین شرط ورود به این عرصه نه صرفاً سرمایه نمادین (اعلمیت و مقبولیت مردمی)، بلکه سرمایه سیاسی ناشی از وفاداری و همسویی است. (Kadivar, 2017: 7) در مقایسه کلی پیش از انقلاب نقش سیاسی مرجعیت عمدتاً غیرمستقیم، غیررسمی، مبتنی بر فشار از بیرون و محدود به موارد بحرانی بود و اصل بر حفظ استقلال و عدم مداخله قرار داشت. پس از انقلاب برای بخشی از مرجعیت این نقش مستقیم، رسمی، نهادینه شده و مستمر شده است. از منظر بوردیو این تغییر به معنای ادغام میدان دینی با سرمایه نمادین و میدان قدرت با سرمایه سیاسی و اقتصادی و ایجاد آبرمیدانی جدید است که قواعد بازی را تغییر می دهد. در این میدان سرمایه سیاسی وفاداری و موقعیت نهادی به سرمایه مسلط تبدیل می شود. مرجع با تبدیل سرمایه نمادین خود (اعلمیت و تقوا) به سرمایه سیاسی قدرت می یابد، اما منطق میدان

قدرت بر میدان دین نیز اثر گذاشته و همسویی عادت‌واره با مصلحت، انسجام و وفاداری را ضروری می‌کند که این امر می‌تواند سرمایه نمادین مستقل و اعتبار اجتماعی را تضعیف کند.

۳-۳-۳. نقش در مشروعیت‌بخشی به نظام

پیش از انقلاب به‌ویژه از عصر صفویه رابطه مرجعیت با حکومت ایران بر اساس «معامله نانوشته» بود و شاهان صفوی با رسمیت بخشیدن به مذهب تشیع در پی کسب مشروعیت دینی بودند (آبادیان و بی‌طرفان، ۱۳۹۲: ۵). در دوره قاجار نقش مشروعیت‌بخشی مرجعیت ضعیف‌تر و پرتنش‌تر شد، زیرا حکومت مشروعیت دینی قوی نداشت و مرجعیت عموماً موضع انتقادی یا بی‌طرفی محتاطانه داشت. با این حال برای مشروعیت جنگ با روسیه شاهانی مانند فتح‌علی‌شاه به مجتهدان متوسل شدند و علما با صدور فتوا به جنگ مشروعیت دینی دادند (زرگرزاد، ۱۳۷۹: ۳۷۸-۳۸۰). در دوره پهلوی شاهان با پروژه مدرنیزاسیون آمرانه و سکولارسازی عملاً در پی کسب مشروعیت از منابع غیردینی، مانند ناسیونالیسم باستان‌گرا، توسعه اقتصادی و وابستگی به غرب بودند (جمیری و کشاورز، ۱۴۰۱: ۱۰۹) و مراجع در مقابل سعی در مشروعیت‌زدایی از حکومت داشتند. رهبری امام خمینی در نهضت مردمی علیه شاه پهلوی نمونه‌ای از این نقش مشروعیت‌زدایانه بود که نظام سلطنت را مغایر اسلام دانست و نظریه ولایت فقیه را مطرح کرد (حضرتی و شاهی، ۱۳۹۷: ۱۸۷). البته در این مقطع بسیاری از مراجع و علما نظام سلطنت را پذیرفته بودند. به‌طور کلی از دوره صفویه به بعد مراجع همواره در مشروعیت‌بخشی یا مشروعیت‌زدایی از حکومت‌ها نقش محوری داشته‌اند و تأیید یا رد حکومت‌ها بر اساس موازین شرعی، بر مقبولیت یا عدم مقبولیت سیاسی آنان نزد مردم تأثیر داشته است (خرازی، ۱۳۸۷: ۶). پس از انقلاب این نقش دچار وارونگی شد. با استقرار جمهوری اسلامی نهاد مرجعیت یا دست‌کم بخش بزرگی از آن در موقعیتی بی‌سابقه قرار گرفت: نه تنها دیگر نیازی به مشروعیت‌زدایی از حکومت نبود، بلکه باید به مشروعیت‌بخشی به حکومتی می‌پرداخت که خود بنا نهاده بود (Mavani, 2013: 219). این مشروعیت‌بخشی در چهار سطح صورت گرفت: نخست، مشروعیت‌بخشی بنیادین؛ نظریه ولایت فقیه امام خمینی خود دستگاهی نظری برای مشروعیت‌بخشی دینی به حکومت بود (خمینی، ۱۳۸۵: ۳۳)، و برخی علمای شیعه معتقدند پس از تشکیل حکومت توسط فقیه جامع‌الشرایط مخالفت با فرمان‌های او خلاف شرع است؛ زیرا ولی فقیه در تشخیص مصالح سیاسی و اجتماعی برترین توانایی را دارد و به واسطه فقاقت، شناخت اسلام، تقوا و عدالت، مصالح و دستورات او با شریعت هماهنگ و

از منافع فردی و گروهی مصون است (مصباح یزدی، ۱۳۸۶، ۲: ۱۰۴-۱۰۶). دوم، مشروعیت بخشی نهادی؛ حضور مراجع و فقها در مجلس خبرگان رهبری، شورای نگهبان، امامت جمعه و نمایندگی ولی فقیه در شهرها و نهادهای مختلف به خودی خود به معنای مشروعیت بخشی مستمر به بالاترین مقام سیاسی نظام است. سوم، مشروعیت بخشی در بحران‌ها؛ در بحران‌های سیاسی، جنگ تحمیلی، اعتراضات و موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای و اختلافات ایران با آمریکا و غرب، بیانیه‌ها و مواضع حمایتی مراجع همسو در آرام سازی فضای اجتماعی و مشروعیت بخشی به سیاست‌های نظام نقش داشته است (ذوعلم، ۱۳۸۶: ۸-۹). البته این نقش برای تمامی مراجع یکسان نبوده و میان مراجع همسو که فعالانه مشروعیت بخشی می کنند و مراجع مستقل یا منتقد که با سکوت یا عدم همراهی کامل از ایفای این نقش خودداری می کنند تفاوت وجود دارد. چهارم، مشروعیت بخشی به تمرکز قدرت؛ برخی مراجع و علما که در انقلاب حضور فعال داشتند و در تبیین ولایت فقیه سهم داشتند، با تأیید این نظریه به مشروعیت بخشی به نظام و ولی فقیه کمک کردند و افرادی مانند محمدتقی مصباح یزدی با آثار نظری ولایت مطلقه فقیه را مستند کردند؛ مراجع دیگری مانند مکارم شیرازی و صافی گلپایگانی نیز مشروعیت حکومت در عصر غیبت را ناشی از حکم الهی و مشروعیت ولی فقیه را ناشی از نصب او توسط معصوم دانسته و بر ولایت مطلقه فقیه تأکید کرده‌اند (مردانی و شاکری، ۱۳۹۱: ۸). در مقایسه تطبیقی پیش از انقلاب نقش مرجعیت در عرصه مشروعیت عمدتاً مشروعیت زدایانه بود و مرجعیت به عنوان نهادی مستقل با به چالش کشیدن حکومت‌های سکولار و مستبد، مشروعیت آن‌ها را نزد مردم تضعیف می کرد؛ اما پس از انقلاب این نقش برای بخش غالب مرجعیت به مشروعیت بخشی به حکومت دینی تغییر یافته است. از منظر بوردیو این تحول را می توان تغییر جایگاه مرجعیت از رقیب نمادین مستقل به متحد مشروعیت بخش میدان قدرت حاکم دانست. پیش از انقلاب مرجعیت با سرمایه نمادینی چون تقوا، اعلیت و دفاع از مردم در برابر حکومت ایستاده و مشروعیت آن را زیر سؤال می برد، اما پس از انقلاب با ادغام میدان دین و سیاست این رقابت به همکاری تبدیل شد. مراجع همسو سرمایه نمادین تاریخی خود را در اختیار نظام قرار داده و در مقابل سرمایه سیاسی شامل قدرت، موقعیت نهادی و دسترسی به منابع دریافت کرده‌اند. در این تبادل نمادین نظام مشروعیت می گیرد و بخش همسو از مرجعیت قدرت می یابد، هرچند استمرار در مشروعیت بخشی می تواند در بلندمدت سرمایه نمادین مراجع و تصویر استقلال و فرا جناحی بودن آنان را نزد جامعه تضعیف کند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل تحول کارکرد سیاسی نهاد مرجعیت شیعه پس از انقلاب اسلامی و تأثیر ترتیبات جدید حکمرانی بر استقلال نهادی آن کوشید تا سازوکارهای ساختاری پدید آمده در این دوره را بررسی کند. یافته‌های تحقیق پاسخ قاطع و روشنی به سؤال کانونی پژوهش ارائه می‌دهند: ترتیبات ساختاری پساانقلاب به‌ویژه استقرار نظام ولایت فقیه نهاد مرجعیت را از موقعیت سنتی خود به‌عنوان یک نهاد فراقدرتی و ناظر مستقل به سمت نهادی با کارکرد درونی و تقویت‌کننده انسجام گفتمانی نظام سوق داده است. این فرآیند استقلال مرجعیت را در حوزه‌های مالی و فکری با چالش‌های ساختاری روبه‌رو ساخته است. بدین ترتیب فرضیه اصلی پژوهش تأیید و اثبات می‌گردد: به‌دنبال ورود بخش‌هایی از مرجعیت به ساختار رسمی حکومت، موقعیت نهادی آن از یک نهاد نظارتی فراقدرتی و فراحاکمیتی به سمت یک نهاد ایدئولوژیک با کارکرد مشروعیت‌بخش تغییر یافته است. این جابه‌جایی زمینه‌ساز چالش‌هایی ساختاری برای حفظ استقلال سنتی مرجعیت شده است؛ مهم‌ترین این چالش‌ها شامل: اولاً، فرسایش استقلال مالی بخشی از مراجع در نتیجه وابستگی به بودجه‌ها و حمایت‌های دولتی و شبه‌دولتی و ثانیاً، محدود شدن دامنه نقد سیاسی و تضعیف نقش نظارتی در حوزه عمومی که از پیامدهای مستقیم ادغام در گفتمان ولایت فقیه و حاشیه‌نشینی مراجع منتقد است. برای تبیین علمی این تحول، نظریه میدان و سرمایه‌های بوردیو ابزار تحلیلی دقیقی ارائه می‌دهد. در دوره پیش از انقلاب میدان دین تا حد زیادی مستقل از میدان قدرت بود و منطق حاکم بر آن انباشت سرمایه نمادین (اعتبار فقهی، تقوا، اعلیت) و سرمایه اجتماعی (شبکه گسترده مقلدان و روحانیون) بود. این سرمایه‌های مستقل به مراجع امکان می‌دادند که نقش نظارتی و مشروعیت‌زدایانه (در برابر حکومت) ایفا کنند. پس از انقلاب دو میدان درهم تنیده شده و یک آبرمیدان سیاسی-دینی شکل گرفت که در آن قواعد بازی و ارزش سرمایه‌ها دگرگون شد. در این میدان جدید سرمایه سیاسی (نزدیکی به ساختار قدرت، موقعیت‌های نهادی رسمی) به سرمایه تعیین‌کننده تبدیل شد. آن دسته از مراجع که وارد این ساختار شدند، در یک مبادله نانوشته قرار گرفتند: آن‌ها بخشی از سرمایه نمادین مستقل خود را برای تقویت جایگاه خود در نظام با سرمایه سیاسی (مانند عضویت در شورای نگهبان یا مجلس خبرگان) و سرمایه اقتصادی (دسترسی به منابع دولتی) مبادله کردند. نتیجه این مبادله هرچند قدرت سیاسی و نفوذ نهادی بخش همراه مرجعیت را افزایش داد، اما به بهای تضعیف عادت‌واره سنتی استقلال‌محور مرجعیت تمام شد و کارکرد آن‌ها را از

نظارت بیرونی به مشروعیت بخشی درونی و حفظ انسجام نظام سوق داد. در مقابل مراجع مستقلی که حاضر به این مبادله نشدند، با وجود حفظ سرمایه نمادین سنتی خود، در این آبرمیدان جدید با حاشیه رانی تدریجی و کاهش دامنه تأثیر گذاری عمومی مواجه شدند. این تحلیل نشان می دهد که تحول کارکردی مرجعیت نه صرفاً یک تغییر موضع فردی، بلکه نتیجه تغییرات اساسی در ساختار میدان و قواعد توزیع سرمایه ها بوده است. نقش مشروعیت بخشی که پیش از انقلاب عمدتاً مشروعیت زدایانه بود، پس از انقلاب به کارویژه اصلی نهاده شده مرجعیت در راستای حمایت از تمرکز قدرت و ثبات سیاسی تبدیل شد. آینده نهاد مرجعیت شیعه در گروی توانایی آن برای مدیریت دوگانگی موجود (ادغام در ساختار قدرت در برابر حفظ استقلال سنتی) است. برای بازیابی سرمایه نمادین از دست رفته در نزد افکار عمومی لازم است بخش های مستقل مرجعیت شفافیت مالی خود را افزایش داده و از نهادهای دولتی و شبه دولتی فاصله بگیرند تا استقلال سنتی عادت واره خود را احیا نمایند. پیشنهاد می شود: ۱) سازوکارهای شفاف و غیردولتی برای تأمین مالی مراجع مستقل تدوین شود تا وابستگی مالی کاهش یابد. ۲) مراجع مستقل پلتفرم های فکری و رسانه ای خود را تقویت کنند تا دامنه نقد سیاسی و فکری در حوزه عمومی گسترش یابد و از حاشیه رانی مراجع غیرهمسو جلوگیری شود. ۳) برای تقویت کارکرد نظارتی مرجعیت نهادهای حوزوی یک جداسازی دقیق و ساختاری بین مراجع متصدی مناصب دولتی و مراجع تقلید مستقل ایجاد نمایند تا ابهام در جایگاه و کارکرد مرجعیت برای جامعه رفع شود.

استناد به این مقاله: دودیان، فرامرز، گازرانی، سعید، داودی، علی اصغر. (۱۴۰۵). تحول کارکرد سیاسی مرجعیت شیعه: چالش های نهادی استقلال پس از انقلاب اسلامی، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۲۰(۷۵)، ۷۶-۵۱

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

الف فارسی

- ازغندی، ع. (۱۳۸۵). درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران. تهران: قومس.
- اطهری، س.ح.، و دستغیب، ل. (۱۳۹۳). بازتاب نمادین نقد و نفی قدرت مستقر، در مناسک و شعار شیعه با تأکید بر دوره صفویه و قاجاریه. شیعه شناسی، ۱۲ (۴۵)، ۷۷-۱۰۶.
- الگار، ح. (۱۳۶۹). دین و دولت در ایران، نقش علما در دوره قاجار. ترجمه ابوالقاسم سری، تهران: انتشارات توس.
- آبادیان، ح.، و بی‌طرفان، م. (۱۳۹۲). تحلیل مبانی مشروعیت و نامشروعیت نهاد سلطنت از دیدگاه علمای عصر صفوی. پژوهشنامه تاریخ اسلام، ۳ (۱۰)، ۳۴-۵.
- بیدگلی، م.، و زیباکلام، ص. (۱۳۹۸). نقش نهاد مرجعیت و روحانیت شیعه در گفتمان مشروطه‌خواهی ایران. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۵ (۴۷)، ۱۸-۱.
- جمیری، م.، و کشاورز، م. (۱۴۰۱). ارزیابی رویکرد باستان‌گرایی در دوره پهلوی اول با مؤلفه‌های مشروعیت‌زا در ایران باستان. مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۹ (۷۱)، ۱۲۸-۱۰۹.
- حائری، ع. (۱۳۸۰). نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران با دو رویه تمدن بورژوازی غرب. چاپ چهارم، تهران: امیر کبیر.
- حضرتی، ح.، و شاهدی، م. (۱۳۹۷). مخالفت امام خمینی با نظام شاهنشاهی پهلوی از منظر قانون اساسی مشروطه؛ فرایند یک تحول. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۸ (۲۶)، ۱۹۸-۱۷۷. Doi:10.22084/rjir.2017.12039.1968
- خرازی، س.م. (۱۳۸۷). مرجعیت شیعه و قدرت سیاسی. نشریه شهروند، ۶۳، ۱۲-۱.
- خمینی، س.ر. (۱۳۸۵). ولایت فقیه، حکومت اسلامی. اصفهان: ناشر دیجیتال مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائم اصفهان.
- ذوعلم، ع. (۱۳۸۶). حوزه در انقلاب و انقلاب در حوزه‌ها. نشریه زمانه، ۶۵، ۱۸-۱.
- راهدار، ا. (۱۳۹۱). اولتیماتوم روس و نقش علمای نجف. نشریه حوزه، ۲۹ (۱۶۶-۱۶۵)، ۱۶۳-۱۲۵.
- رحمانی، م.ح. (۱۳۸۵). سیری در مناسبات سیاسی آیت‌الله کاشانی و دکتر مصدق. شاهد یاران، ۱۶، ۹۱-۸۹.
- زرگری‌نژاد، غ.خ. (۱۳۷۹). بررسی احکام الجهاد و اسباب الرشاد، (نخستین اثر در تکوین ادبیات جهادی تاریخ معاصر). مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ۱۵۵، ۱۴۳-۱۶۸.
- سلیمانی امیری، ج. (۱۴۰۲). علل تمایز رفتار سیاسی آیات عظام حائری و بروجردی با امام خمینی در مقابل با رژیم پهلوی.
- مطالعات انقلاب اسلامی، ۲۰ (۷۵)، ۶۹-۹۰.
- شفایی هریسی، م.ک.، و فتاحی، ع. (۱۳۹۱). تعامل نهاد دین و دولت در عصر پهلوی. پژوهش در تاریخ، ۳ (۴)، ۱۳۲-۱۰۵.
- عصاره‌نژاد، س.، صیوری، ج.، سیاحی‌زاده فرد، ح. (۱۴۰۳). ارزیابی عملکرد قانون بودجه ۱۴۰۳ کل کشور: حوزه دین، ارشاد اسلامی و اوقاف. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۲۰۱۸۲، ۲۲-۱.
- عیسی‌نیا، ر. (۱۳۹۵). استقلال حوزه علمیه و دولت جمهوری اسلامی ایران. تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- عیوضی، م. ر. (۱۳۸۶). روحانیت شیعه و تحولات سیاسی-اجتماعی. نشریه زمانه، ۵۷، ۱۵-۱۱.
- فراستی، ع. (۱۳۹۷). روحانیت و قدرت به روایت امام خمینی. سیاست‌نامه مفید، ۳ (۱)، ۵۸-۴۵.
- قمی، م. (۱۳۹۳). جایگاه و اهمیت مجلس خبرگان رهبری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۳ (۱)، ۳۴-۷.
- کسبی، ن. آ. (۱۳۸۱). ایران در دوران قاجار و برآمدن رضاخان. ترجمه مهدی حقیقت‌خواه، تهران: ققنوس.
- مردانی، ن.، و شاکری، ح. (۱۳۹۱). تحلیلی بر نظریه دولت در قانون اساسی ۱۳۵۸ و ۱۳۶۸ با تأکید بر اختیارات رهبری. نشریه حقوق اساسی، ۹ (۱۸)، ۱۷۶-۱۳۱.
- مصباح‌زیدی، م. ت. (۱۳۸۶). نظریه اسلام سیاسی. تحقیق و نگارش کریم سبحانی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مطهری، م. (۱۳۶۲). مشکل اساسی در سازمان روحانیت. تهران: صدرا.
- نصیری، س. (۱۳۹۹). نقش روحانیت در ملی شدن صنعت نفت. جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، ۱ (۴)، ۱۹۷-۱۶۹.
- نقیب‌زاده، ا.، و استوار، م. (۱۳۹۱). بردیو و قدرت نمادین. فصلنامه سیاست، ۴۲ (۲)، ۲۹۴-۲۷۲. Doi:10.22059/jpq.2012.29980
- نوع‌دوست، ر. (۱۳۹۷). وضعیت سنجی سرمایه روحانیت قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی. رساله دکتری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد واحد تهران-مرکز. منابع لاتین

ب) انگلیسی

Biglari, A. (2023). Mohammadreza Hakimi and Shia Political Theology. Islamic

Qajar Periods. *Shi'a Studies*, 12 (45), 77-106. {In Persian}

Azghandi, A. (2006). *An Introduction to Iranian Political Sociology*. Tehran: Qomes. {In Persian}

Bidgoli, M., & Zibakalam, P. (2019). The Role of the Institution of Authority and Shi'a Clergy in the Constitutional Discourse of Iran. *Specialized Quarterly Journal of Political Sciences*, 15 (47), 18-1. {In Persian}

Biglari, A. (2023). Mohammadreza Hakimi and Shia Political Theology. *Islamic Political Thought*, 10 (2), 65-85. Doi.10.30497/ipt.2023.76684

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital in J.G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, pp. 241-258.

Bourdieu, P. (1996). *On Television and Journalism*. London: Pluto Press.

Bourdieu, P. (2005). *language and Symbolic Power*. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, London: Polity Press.

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invention to Reflexive Sociology*. First Published, Cambridge: Polity Press.

Eywazi, M. R. (2007). Shiite Clergy and Socio-Political Developments. *Zamaneh Magazine*, 57, 11-15. {In Persian}

Forati, A. (2018). Clergy and Power According to Imam Khomeini. *Siyāsāt-nameh Mofid*, 3 (1), 45-58. {In Persian}

Haeri, A. (2001). *The First Encounters of Iranian Thinkers with the Two Practices of Western Bourgeois Civilization*. Fourth Edition, Tehran: Amir Kabir. {In Persian}

Hazrati, H., & Shahedi, M. (2018). Imam Khomeini's Opposition to the Pahlavi Monarchy from the Perspective of the Constitutional Law; The Process of a Transformation. *Islamic Revolution*, 8 (26), 198-177. Doi.10.22084/rjir.2017.12039.1968. {In Persian}

Issania, R. (2016). *The Independence of the Seminary and the Government of the*

Political Thought, 10 (2), 65-85. Doi.10.30497/ipt.2023.76684

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invention to Reflexive Sociology*. First Published, Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. in J.G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, pp. 241-258.

Bourdieu, P. (1996). *On Television and Journalism*. London: Pluto Press.

Bourdieu, P. (2005). *language and Symbolic Power*. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, London: Polity Press.

Jones, S. (2009). *The Islamic Republic of Iran: An introduction*. Available from: <http://www.refworld.org/pdfid/4b41bca92.pdf>.

Kadivar, M. A. (2017). The Ayatollahs and the Republic: The Religious Establishment in Iran and its Interaction with the Islamic Republic. *Center for Open Science*, 1-8. doi.10.31219/osf.io/3d6jq

Karakuş, G. (2020). Iran Real Politics and Political Motivation of Shiite. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 110-124. doi.org/10.33905/bseusbed.728266

Wacquant, loic (2006). *Pier Bourdieu*, Department of Sociology, University of California- Berkeley.

References

Abadian, H., & Bitarfan, M. (2013). Analysis of the Foundations of Legitimacy and Illegitimacy of the Institution of Monarchy from the Perspective of Scholars of the Safavid Era. *Quartely Research Journal of Islamic History*, 3 (10), 34-5. {In Persian}

Algar, H. (1990). *Religion and State in Iran, the Role of Scholars in the Qajar Period*. Translated by Abolghasem Sari, Tehran: Toos Publications. {In Persian}

Athari, S.H., & Dastghayib, L. (2014). *Symbolic Reflection of Criticism and Negation of Established Power in Shiite Rituals and Ceremonies with Emphasis on the Safavid and*

- Naqibzadeh, A., & Ostovar, M. (2012). Bourdieu and Symbolic Power. *Politics Quarterly*, 42 (2), 272-294. Doi:10.22059/jpq.2012.29980. {In Persian}
- Nasiri, S. (2020). The Role of the Clergy in the Nationalization of the Oil Industry. *Political Sociology of the Islamic Revolution*, 1 (4), 197-169. Doi:20.1001.1.26765314.1399.1.4.6.6. {In Persian}
- Noadoust, R. (018). Assessing the Status of Clergy Capital Before and After the Victory of the Islamic Revolution. PhD Thesis, Faculty of Law and Political Science, Tehran-Markaz Branch Azad University. {In Persian}
- Osarenejad, S., Sabouri, J., & Siahzadeh Fard, H. (2024). Evaluation of the Performance of the 2024 Budget Law for the Whole Country: The Field of Religion, Islamic Guidance and Endowments. *Research Center of the Islamic Consultative Assembly*, 20182, 22-1. {In Persian}
- Qomi, M. (2014). The Position and Importance of Assembly of Experts of the Leadership in the Constitution of Islamic Republic of Iran. *Islamic Revolution Research*, 3 (1), 34-7. {In Persian}
- Rahdar, A. (2012). The Russian Ultimatum and the Role of Najaf Scholars. *Hawza Journal*, 29 (166-165), 125-163. {In Persian}
- Rahmani, M.H. (2006). A Survey of The Political Relations Between Ayatollah Kashani and Dr. Mossadegh. *Shahed Yaran*, 16, 89-91. {In Persian}
- Shafaei Harisi, M.K., & Fattahi, A. (2012). The Interaction of Religion and State in the Pahlavi Era. *Research in History*, 3 (4), 105-132. {In Persian}
- Soleimani Amiri, J. (2023). The Reasons for the Difference in the Political Behavior of Grand Ayatollahs Haeri and Borujerdi with Imam Khomeini Versus the Pahlavi Regime. *Islamic Revolution Studies*, 20 (75), 69-90. {In Persian}
- Islamic Republic of Iran. Tehran: Research Institute of Islamic Sciences and Culture. {In Persian}
- Jamiri, M., & Keshavarz, M. (2022). Evaluation of the Archaism Approach in the First Pahlavi Period with Legitimacy-Generating Components in Ancient Iran. *Islamic Revolution Studies*, 19 (71), 128-109. {In Persian}
- Jones, S. (2009). The Islamic Republic of Iran: An introduction. Available from: <http://www.refworld.org/pdfid/4b41bca92.pdf>.
- Kadivar, M. A. (2017). The Ayatollahs and the Republic: The Religious Establishment in Iran and its Interaction with the Islamic Republic. *Center for Open Science*, 1-8. doi:10.31219/osf.io/3d6jq
- Karakuş, G. (2020). Iran Real Politics and Political Motivation of Shiite. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 110-124. doi.org/10.33905/bseusbed.728266
- Keddie, N. A. (2002). Iran During the Qajar era and the Rise of Reza Khan. Translated by Mehdi Haghighatkah, Tehran: Qoghnous. {In Persian}
- Kharrazi, S.M. (2008). Shiite Authority and Political Power. *Citizen Magazine*, 63, 1-12. {In Persian}
- Khomeini, S.R. (2006). *Velayat-e-Faqih, Islamic Government*. Isfahan: Digital Publisher of Qaameh Isfahan Computer Research Center. {In Persian}
- Mardani, N., & Shakeri, H. (2012). Analytical Theory of the State Constitution of 1980 and 1990 with an Emphasis on leadership Authority. *Journal of Fundamental Rights*, 9 (18), 131-176. {In Persian}
- Mesbah Yazdi, M. T. (2007). *Theory of Political Islam*. Researched and written by Karim Sobhani, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. {In Persian}
- Motahari, M. (1983). *The Fundamental Problem in the Organization of the Clergy*. Tehran: Sadra. {In Persian}

Wacquant, loic (2006). Pier Bourdieu, Department of Sociology, University of California- Berkeley.

Zargarinejad, G.H. (1990). A Study of the Commandments of Jihad and the Means of Guidance, (The First Work in the Formation of Jihadist Literature in Contemporary History). Journal of the Faculty of Literature, University of Tehran, 155, 143-168. {In Persian}

Zualam, A. (2007). The Circle in the Revolution and the Revolution in Circles. Zamaneh Magazine, 65, 1-18. {In Persian}